

SOCIETAT COOPERATIVA L'AGRÍCOLA DE SANT FRUITÓS DE BAGES

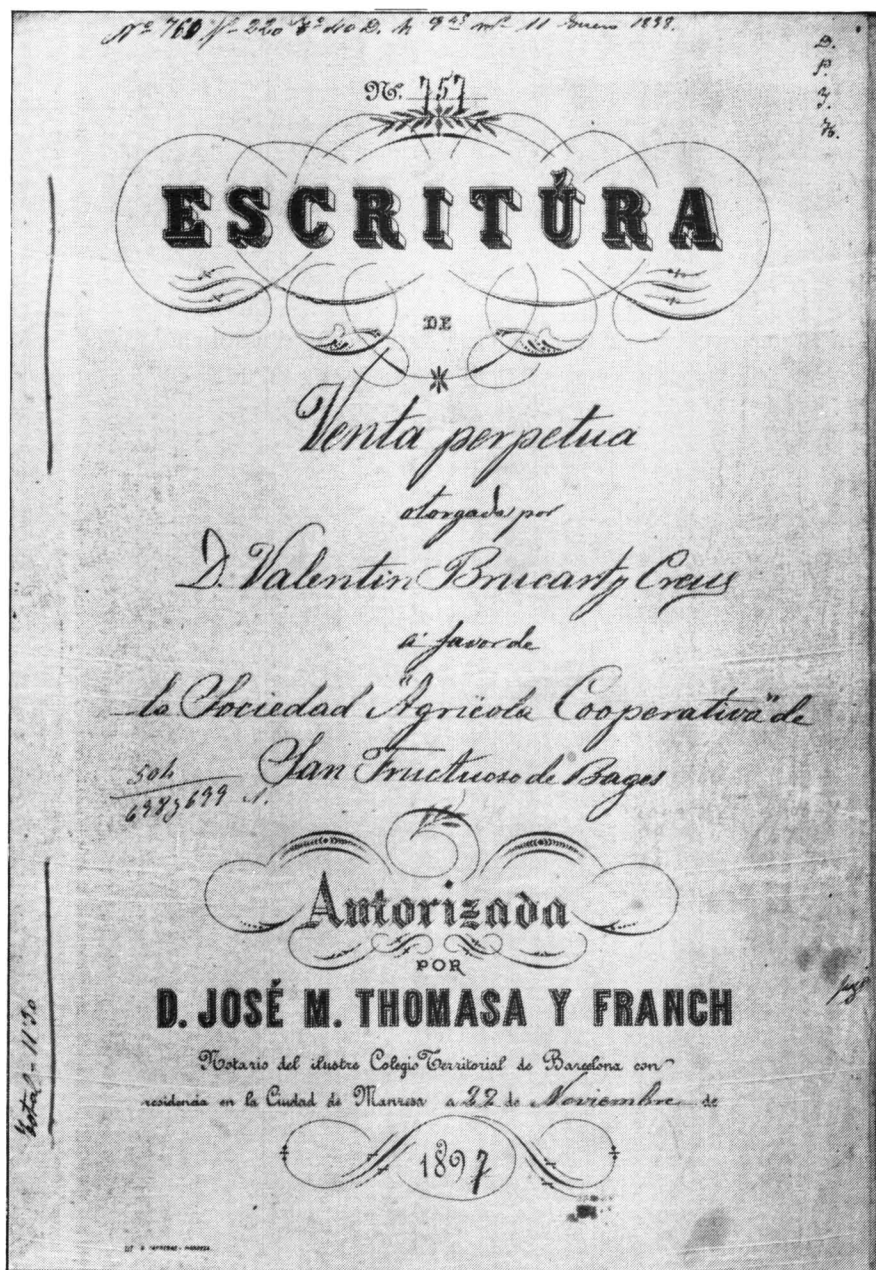


Jaume Plans i Maestra

L'article esbossa l'evolució històrica, social i econòmica d'una cooperativa de Sant Fruitós de Bages des de la seva creació l'any 1893 fins al final de la dècada de 1950. La situa en relació a cadascuna de les diverses formes per les quals va regir-se l'Estat al llarg del segle, fins al mal tràngol sofert per les cooperatives a la postguerra espanyola. Administrativament, és clar, perquè, en canvi, el nombre d'associats va créixer, en tant que era una manera d'obtenir menjar.

A més, es consideren les activitats econòmiques (botigues), socials i culturals (local, social, cinema...) facilitades als membres de l'associació. Pel que fa al cinema, Jaume Plans fa un repàs de la seva presència a Sant Fruitós de Bages dins el context general català i de l'evolució d'aquest art.

Escritura de l'adquisició definitiva d'un edifici conegut pel nom de «La Sala» a favor de la Societat Cooperativa. Any 1897. (Document de la Societat Cooperativa).



FUNDACIÓ DE LA SOCIETAT

«En el pueblo de San Fructuoso de Bages a veintidós de octubre de 1893, en el lado de la carretera, reunidos Don José Verneda, Cipriano Izquierdo, Fructuoso Rafart y Fructuoso Tañá siendo todos amigos, proponen componer una sociedad 'Cooperativa Agrícola' invitando a otros amigos por tener reunión de la misma noche fueron reunidos en número de veinte y dieron sus disposiciones para tomar informes del asunto».

El Actor. José Verneda.¹ Aquest és el primer recull documental de la formació de la Societat Cooperativa L'Agrícola de Sant Fruitós de Bages.

Els historiadors marquen l'inici de les primeres Cooperatives de producció obrera a Catalunya a partir del 1840, tot i que n'hi ha algunes de documentades anteriorment. La Cooperativa L'Agrícola neix el 25 de desembre de l'any 1893.² Data en què es van elaborar els primers estatuts, els quals foren aprovats pel Govern Civil el 10 de gener de 1894.³

L'Acta de constitució de la primera Junta Directiva de la Societat Cooperativa L'Agrícola és el següent: «El día 3 de Diciembre de 1893 tuvo lugar reunión general desistiendo la Junta interina y los proponentes de la Sociedad acordaron suprimir dos vocales de la Junta Directiva, por falta de capacidad y

se constituyó la Junta Directiva por mayoría de votos quedando elegida en la forma siguiente: Don Valentín Brucart y Galobart, Presidente; Juan Altimiras Sala, Vice-Presidente; José Verneda Malla, Secretario; Cipriano Izquierdo, Vice-Secretario; Pedro Satorra Creus, Tesorero; Fructuoso Rafart Oliveras, Vocal 1º i Fructuoso Camprubí Carné, Vocal 2º».⁴

L'objectiu de la Societat era «el mejoramiento moral, intelectual y material de los socios que la compongan, por medio de la instrucción y del auxilio mutuo; a cuyo efecto se crearán las escuelas que se consideren necesarias a medida que los fondos lo permitan y se comprarán al precio más reducido posible los artículos de consumo que se estimen convenientes, para cederlos después a sus socios a los precios más bajos que rijan en la localidad; sin que puedan disfrutar de semejantes ventajas más personas que las que exclusivamente pertenezcan a esta Sociedad».⁵

El moviment que havia creat la Cooperativa L'Agrícola responia a la unió d'uns individus associats per tal d'obtenir un benefici econòmic, impossible d'assolir aïlladament. Per una altra part, aquesta associació es defensava dels abusos de les col·lectivitats de caire privat, existents aleshores a la població.

La reglamentació a què es va acollir la Cooperativa L'Agrícola va ser la de la Llei d'Associacions del

1887. Aquesta Llei legalitzava, sense cap mena de diferenciació, entitats de tot tipus: econòmiques, culturals, religioses, d'esbarjo i altres. Així que la Cooperativa L'Agrícola era una de tantes altres associacions creades a Catalunya al final del segle XIX.

Més tard va sortir la Llei de Pòsits del 1906, legalitzant l'actuació d'algunes entitats, i atorgant-les funcions cooperatives, tot i que el nom de la cooperació encara no hi apareix.

RESTAURACIÓ, MONARQUIA I REPÚBLICA

Del període fundacional a la Guerra Civil, la documentació és inexistent a causa dels estralls de la Guerra i la posterior incautació soferta en el local social. A això hi hem d'afegir que en unes reformes fetes fa alguns anys es van llençar alguns llibres de la Cooperativa. Per tant desconeixem el desenvolupament de la Societat en aquest període, tot i que aquí s'hi recullen algunes dades generals.

Al principi del segle XX, el local social de la Cooperativa L'Agrícola es coneixerà com el «Gremi». Durant la monarquia s'anomenarà «Casino Liberal Monárquico». Per passar durant el «período rojo» a denominar-se «Ateneu Republicà». L'ampli local va servir per celebrar festes i balls, exhibició de pel·lícules, activitats polítiques, culturals i altres.

En aquests primers anys, la bona marxa de la Societat es veu marcada per una nota necrològica, l'assassinat per un tret d'un ferrer contractat per la Cooperativa. Tot i que no hi ha cap document que ho acrediti, inclòs el Registre Civil de Defuncions, donem credibilitat als fets, ja que fins a fa pocs anys s'havia conservat una làpida al cementiri que ho testificava. Les causes de la mort d'aquest ferrer les podríem veure en l'enveja per part d'una altra entitat local.

El 3 de juliol de 1910, la Federació Agrícola Catalana Balear promovia «una campaña enérgica y decidida que ponga límite a los abusos de adulteración y falsificación de los productos agrícolas, una de las principales causas eficientes del desmérito de los frutos de la tierra y del malestar económico de las cla-



Títol de propietat que concedeix a la Societat Cooperativa L'Agrícola un quart de ploma d'aigua, el febrer de 1913. (Document de la Societat Cooperativa)



Moment de la visita del capità general Emili Barrera juntament amb d'altres militars. Temps de la dictadura de Primo de Rivera, l'any 1928. (Foto: Montserrat Cortina).

ses rurales, y aceptada por la entidad representativa de la agricultura regional.»⁶

La solemnitat de dita Assemblea convocava totes les poblacions catalanes a adherir-se a l'acte que tindria com a seu Sant Sadurní d'Anoia. Entre les personalitats que havien de presidir un esdeveniment tan important hem de destacar l'il·lustre manresa Leonci Soler i March, que no va poder assistir-hi per tenir afers burocràtics a Madrid.⁷

L'Ajuntament de Sant Fruitós, a l'igual que d'altres ajuntaments comarcals, notificava a les entitats locals la possible assistència a aquesta Assemblea. De Sant Fruitós de Bages la «Sociedad de Labradores»⁸ s'adherí a l'acte, igual que la «Asociación de Propietarios Agrícolas».⁹ La Societat de la Cooperativa L'Agrícola també s'hi va adherir, tot i que no hi feia acte de presència segons la notificació adreçada a Sant Sadurní.¹⁰

A pesar d'aquesta negativa, sem-

bla que alguns membres de la Cooperativa L'Agrícola van anar a aquesta Assemblea, si més no sabem que hi van anar en qualitat de pagesos o com a representants dels propietaris agrícoles. Recordem que Pere Satorra, aleshores president de la Cooperativa, era propietari, i pot ser que hi hagués assistit com a tal.

Finalment, els acords presos a l'Assemblea de Sant Sadurní el dia 3 de juliol del 1910 van ser la creació d'un Sindicat Regional de defensa dels productes agrícoles.

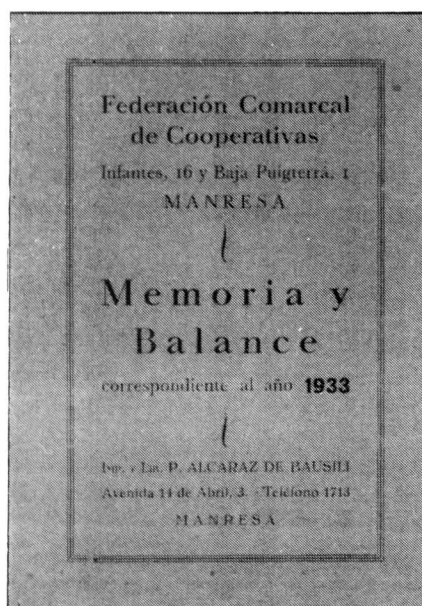
La Cooperativa L'Agrícola comptava amb una botiga on els seus associats es proveïen dels productes de consum. A més a més, tenien llogat un forn de pa. El 1915 van comprar aparells de maquinària per a la fabricació de gasoses i sifons dins la Societat, activitat que restarà inactiva després de la Guerra Civil.

Aquests anys estan marcats per una estabilitat econòmica de L'Agrícola, sense que creixin el nombre d'associats de la Cooperativa. L'in-

crement tan baix de socis es deu principalment a la diferenciació social de l'època; encara que les dificultats econòmiques també hi degueren influir.

La primera Dictadura havia evidenciat una crisi econòmica important. La privació de llibertats i la persecució de les organitzacions obreres van agreujar les condicions de treball.

El moviment Cooperatiu del Bages als anys 30 delimitava l'estancament social i econòmic que vivien les cooperatives. La crisi econòmica va afectar els diferents sectors laborals (principalment, el tèxtil), tot i que aquesta crisi no es va fer palesa al mateix temps. La Cooperativa Obrera manresana intentava reeixir en l'esperit cooperativista: per resoldre el problema econòmic, s'havia d'orientar cap a la unificació de les cooperatives creant les escoles necessàries perquè cada alumne es convertís en un obrer perfecte. La industrialització escassa, el sistema de fi-



nançament rudimentari, l'abundància de negocis petits i, per tant, una economia tancada, són la tònica predominant d'aquests anys de la república.

La legislació republicana (Llei de 1931) va establir una primera diferenciació entre les cooperatives (després de la Llei de Pòsits de 1906). Es diferenciaren les cooperatives de consumidors, les de productors i les de crèdit. Aquesta llei va ser confrontada més tard per les Corts Constituents, com a conseqüència de la forta propaganda i de la pressió exercida per les organitzacions cooperatives, especialment la Federació Regional de Catalunya.

El 1933 es va presentar el projecte de la Llei de Bases de la Cooperació al Parlament de Catalunya. Un any després es promulgà la Llei de Bases de la Cooperació per a Cooperatives, Mutualitats i Sindicats Agrícoles (Llei de 1934). Amb aquesta nova llei la Cooperativa L'Agrícola va ser inscrita en el registre del servei de Cooperació del Govern de la Generalitat, d'acord amb els nous models estatutaris.

LA GUERRA CIVIL I ELS PRIMERS ANYS DE LA POSTGUERRA

Els comerços i les botigues, en el desenvolupament de la Guerra Civil i posteriorment, van tenir un paper molt important a l'hora del subministrament d'aliments. Les dificultats econòmiques i socials van provocar la unió entre entitats locals per sufragar les pèrdues. «*En el poble de Riudor de Bages [...] es reuniren les Junes del Sindicat Agrícola i Cooperativa Agrícola [...] s'arribà a la conclusió que per acord unànim dels socis de las dues Entitats s'aprovà la proposició de la Presidència quedant per lo tant fusionada la Cooperativa amb el Sindicat*».¹¹

L'any 1936 a la Cooperativa L'Agrícola hi ha inscrits cinquanta-nou socis. Xifra relativa d'anys anteriors, sempre al voltant dels seixanta. El nombre de familiars d'aquests socis era d'uns 270.

En plena Guerra Civil i des de Burgos, l'autoritarisme franquista va introduir una nova llei de la «Jefatura de Estado», que regulava les Co-

operatives, i anul·lava totes les lleis anteriors. Es van implantar unes directrius autàrquiques que no van tenir aplicació, en un principi, perquè el domini franquista tan sols era present en una part de l'estat.

Arriben les lleves forçoses: «... *el President de la Cooperativa La Agrícola fa una crida als socis més antics per posarlos en coneixement del motiu d'incorporar-se tots els membres de la Junta, creu convenient constituir una nova Junta interina per l'administració i direcció de la Societat*...»¹²

Els diferents mots: Obrer, Unió Popular, Agrícola i d'altres, marquen l'idealisme social d'una entitat o associació concreta, responnent moltes vegades a realitats històriques del moment. Ateneu Republicà va ser el nom que va rebre el local social de la Cooperativa L'Agrícola durant la Guerra Civil. «Republicà» era un dels mots més usuals dels anys 30 juntament amb «Esquerra».

Finalitzada la Guerra Civil, i majoritàriament a Catalunya, la intervenció immediata que es produeix en les Cooperatives de Consum és la incautació dels seus béns immobles. L'any 1939, tan sols a Catalunya, la incautació sobrepasa les cent cooperatives.

Aquests estatges locals van passar a ser ocupats per la Delegació de la FET i de les JONS, com és el cas de la Cooperativa L'Agrícola, pels Ajuntaments, els «Frentes de Juventudes», les Escoles Municipals i les Delegacions Comarcals, entre altres.

La privatització del patrimoni social de les Cooperatives de Consum al Bages és prou significativa: La Cooperativa Germanor Obrera de Sallent el setembre de 1939 va tramitar la documentació exigida per a la legalització de la Societat. La «Jefatura local de la FET i de las JONS» va denegar qualsevol intent de legalització. De totes maneres, no era un fet nou, altres instàncies ja havien estat revocades anteriorment, aquest era el cas de La Popular Vilumarense d'El Pont de Vilomara, on l'intent de legalització es va veure oposat pel comerç local (fins i tot van rebre una amonestació oficial, al·legant que realitzaven propaganda política).

També la Fraternidad Obrera de

Navàs, l'any 1939, va patir la incautació de tots els immobles: botiga, cafè, teatre i escoles. L'intent de legalització es va veure aturat per la forta oposició del comerç i de les autoritats locals.

A la Cooperativa de Guardiola de Berga, el patrimoni social es va adjudicar a la «Delegación Nacional de Sindicatos».

Associacions i Entitats cooperatives de llarga tradició eren acusades de tendències marxistes i revolucionàries. Aquest fet creà greus dificultats econòmiques i financeres per al desenvolupament de les activitats d'aquests centres. Això portarà, entre d'altres causes, a la desaparició de moltes cooperatives catalanes, principalment les de consum.

Ramon Batlle fa menció de les frases dites pel «Jefe Nacional de la Cooperación», el Sr. Bartolomé Aragón, que referint-se a les Cooperatives de Consum digué: «*La cooperación de consumo en el Nuevo Estado no tiene razón de existir: no la mataremos, pero la dejaremos morir*».¹³

Les «Uniones Territoriales de Cooperativas de Consumo» estaven presidides per una Junta Rectora i un Cap nomenat per l'«Obra Sindical Cooperación». Aquests càrrecs estaven ocupats per homes de la «Falange Española Tradicionalista» i de les «Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista», i a més a més per un consiliari nomenat pel bisbe. La manipulació de les Cooperatives de Consum és prou evident en el moment en què les Delegacions Provincials nomenaven les persones que havien d'integrar les Junes Directives. És evident que si calia també podien destituir els càrrecs, de la mateixa manera que els havien nomenat. Vegem, si més no, el comunicat següent: «*El Secretario lee un comunicado de la Unión Territorial de Cooperativas de Consumo en el cual manifiestan que el delegado sindical provincial impone el veto al Presidente habida cuenta del resultado de la información ordenada por la citada Jerarquía.*»¹⁴ La repressió en aquest aspecte va limitar les directrius de la Societat i per tant el seu desenvolupament.

El local social de la Cooperativa

ATENEU REPUBLICÀ - Riudor de Bages

Grandiós festival a profit del Socors Roig Internacional

Dissabte, 12 de Juny, a dos quarts de deu

PRESENTACIO DEL SUPER ESPECTACLE

MARYLAND 1937

Amb la seva formidable orquestra

THE JARDI JAZZ

ELENC ARTISTIC

MARUIXA BOIX

VEDETTE MODERNA

BALLET MARYLAND



MARUIXA BOIX



HORBAY-AND-JOE

PLANET-TES
BALLARI DE CLAQUET

ROIXANG
L'HOMME DE GOMA

PELITO
COMIC



Horbay-and-Joe
Parella de Ball saló i fantasia

SIMONEY
CHANSONNIER

GERMANES RIBAS



La popular «vedette» MARUIXA BOIX, dedicarà als valents milicians d'aquest poble l'aplaudit número

L'antifeixista

CONJUNT INMILLORABLE
ART - BELLESA - BON HUMOR

Decorat exprés de: l'acreditada escenografia J. RUIZ - Monvexa

Representant i Director artístic: JOSEP ORRIOLS

No hi manqueu!!

Què serà?...

?

Vegeu l'Espectacle Maryland

Cartell del 1937 anunciant espectacles de «varietés» per recaptar diners per a l'Exèrcit Roig. (Document d'Ignasi Sala).

L'Agrícola va passar, l'octubre de 1939, a mans d'«Auxilio Social» o sigui, de la «Delegación local de la F.E.T. y de las J.O.N.S.», presidida en aquells moments per Luis G. Castells Bosch: «... como sea que los locales de café y espectáculos, cine y sala de baile, en la actualidad són utilizados por Auxilio Social local, estos, pasan eventualmente al cuidado de dicha benemérita institución.»¹⁵

Al final de 1939, la Cooperativa L'Agrícola tenia adscrits cinquanta-sis socis, i aquests tenien al seu càrrec 264 familiars. El maig de 1940, hi ha 102 socis adscrits i 426 familiars. D'aquests darrers socis, setze eren afiliats a la CNS local. El de-

sembre de 1941, hi ha 189 socis i el nombre de familiars oscil·la per sobre dels sis-cents. Si tenim en compte que la població censada a Sant Fruitós de Bages l'any 1940 era de 1.674 habitants, la meitat de la població local es proveïa dels aliments de la Cooperativa.

Es en aquests primers anys de postguerra, quan les cooperatives de consum veuen incrementar el seu nombre de socis considerablement; aquest és el cas de la Cooperativa L'Agrícola. La causa principal és la manca de menjar. El fet d'estar associat a la Cooperativa permetia, amb les cartilles de racionament, proveir-se d'alguns productes alimentaris per a la família. Oli, pasta per

fer sopa, llet condensada o pa eren els principals productes de primera necessitat que es comercialitzaven.

La societat comptava amb l'únic forn de pa de la població. Aquest va tenir plena activitat productiva durant aquells anys difícils, tot i que ja havia funcionat durant la guerra. «*La Cooperativa la Agrícola, d'aquesta localitat, encarregada de la prestació del servei de panificació de la farina per a l'abasteixement de pa a aquest poble, contracta amb els referits fariners Mata i Sala, el servei d'elaboració de pa, i amb la Riera, el de la venda i distribució del mateix, de conformitat amb les tarjes de racionament que a l'efecte han estat lliurades per l'Alcaldia.*»¹⁶

La població patia els efectes de la política econòmica autàrquica. L'estricta racionament possibilita la proliferació de l'estraperlo i el mercat negre, sobretot a les ciutats. Els pobles que havien viscut bàsicament

de l'agricultura sofriren les conseqüències patents de la postguerra.

El 1940, a Madrid es va començar a treballar en una nova llei de cooperatives, ja que la promulgada el 1938 no servia. El 2 de gener del 1942 sortia la Nova Llei de Cooperatives i el seu reglament d'aplicació, l'11 de novembre de 1943.

Les moltes diligències fetes pels membres de la Societat Cooperativa L'Agrícola per legalitzar-la van permetre constituir-la definitivament l'any 1945, d'acord amb la nova llei vigent del franquisme: «*El día 28 de Junio de 1943, entraran en vigor las cartillas individuales, haciéndose el primer suministro con cargo a ellas por las tiendas, economatos o cooperativas, que se procurará, dentro de lo posible, sea semanal, y en ese mismo acto además de cortar los correspondientes cupones de la cartilla individual recogerán las cartillas familiares de racionamiento a*

los titulares que suministren, las cuales presentarán en las Delegaciones en Unión de la liquidación del cupo recibido.»¹⁷ El control de racionament de menjar en tot l'Estat quedà suprimit l'any 1952. En aquests anys, el menjar ja abundava més a les botigues, si no en varietat de productes, sí almenys en quantitat.

La normalització social i econòmica es va establir al principi dels anys 50, prosseguint-se les activitats recreatives com el cinema, el ball i les Caramelles. Aquestes constitueixen un important grup caramellaire dins el poble.

SOBRE ELS ORÍGENS DEL CINEMA EN EL LOCAL DE LA COOPERATIVA L'AGRÍCOLA FINS ALS ANYS 60

En parlar del primer cinema a Sant Fruitós de Bages, i en aquest



Porta l'estendard el President de la Cooperativa Sr. Pere Carrera Puig. (Foto: Antònia March).



Grups de Caramellaires «La Unión» de la Societat Cooperativa. (Fotos: Antònia March).



Certificat d'inscripció del cinema de la Societat al registre del cens industrial de la Delegació Provincial de Barcelona l'any 1955. (Document de la Societat Cooperativa L'Agrícola).

cas en el local de la Cooperativa, cal revisar el conjunt global del cinema català i les seves primeres manifestacions.

En l'inici del segle XIX, trobem en els pobles i viles una conservació de les antigues festes com a possible esbarjo i diversió local. Entre aquest conjunt de tradicions hi trobem: les caramelles, les confraries, les festes majors i diferents espectacles de local com els mims, el teatre i, posteriorment, els *music-halls* que abans en deien «cafés de cantantes» i altres.

És de ben segur que en el Cafè de la Cooperativa, anteriorment conegut com a Cafè «El Universo»,¹⁸ a mitjan segle XIX hi hagués tingut lloc algun d'aquells espectacles ambulants com eren la «Llanterna màgica», els «Panorames» o les «Ombres Animades». Els firaires anaven de festa major en festa major exhibint en tallers, cafès o casinos aquests aparells, antecessors del cinematògraf dels germans Lumière.

El cinematògraf era presentat a Barcelona el desembre de 1896. El mateix mes, a Manresa, es presentava el «kinematògraf» al Centre de la Unió Comercial. Poc després, l'any 1901, es muntava a la Plaça dels Infants de Manresa un pavelló conegut com a «Cinematògraf Gaumont». Sobre el 1905 tenim constàn-

cia que a Manresa ja hi havia sis sales de cinema. L'evolució del cinema a les ciutats és un fet que es va ampliar més tard als pobles amb la instal·lació de sales de projecció.

A Sant Fruitós de Bages sabem que el primer local que va tenir màquina pròpia va ser el «Casino Familiar». El Casino va adquirir una «màquina de rodet».¹⁹ Més tard el Casino va comprar una altra màquina de projecció anomenada «Gaumont». La casa Gaumont de París tenia instal·lada a Barcelona una sucursal pròpia. Aquesta casa cinematogràfica, entre 1905 i 1907, s'havia dedicat a la venda de pel·lícules i aparells *cronophon*; això fa pensar que el casino comprés una màquina d'aquestes al voltant de l'any 1905. L'aparell Gaumont utilitzava un mitjà de sincronització de discos molt peculiar, que es diferenciava d'altres aparells perquè utilitzava pel·lícula.

Una altra de les cases importants franceses que va instal·lar una sucursal a Barcelona va ser la casa «Pathé». En aquesta casa productora la Cooperativa L'Agrícola va comprar la seva primera màquina de cinema mut. Aquest aparell va ser instal·lat en el local social per Anton Garriga, de Manresa.

Els primers aparells cinematogràfics que arriben a les ciutats i als

pobles eren exhibits per firaires ambulants. Aquests firaires cercaven un benefici, i per això acudien als pobles durant les «festes majors», ja que l'afluència de públic era molt més nombrosa que en altres èpoques de l'any.

La compra de les primeres pel·lícules pels locals públics suposava als empresaris produir a partir de les comandes demanades; i també obligava els locals a tenir un ampli estoc de pel·lícules. Això va determinar l'adopció de llogar pel·lícules, amb la finalitat de facilitar que l'exhibició als locals fos més variada.

La màquina Pathé, que era una de les més importants firmes cinematogràfiques, es dedicava a la producció i distribució per tot el país. La Cooperativa, que comptava amb aquest aparell, projectava les primeres pel·lícules mudes, la majoria de les quals eren de producció francesa. L'exhibició en el local de la Cooperativa, en un principi, es feia només durant les grans festes, com ara la Quaresma. Els curts-metratges que s'hi exhibien anaven acompanyats de música, ja fos un piano, un fonògraf o un orgue. Hi ha qui encara recorda el Josepet de ca la rossa, que amenitzava les pel·lícules amb un piano.

La gran expansió que suposa el cinema arreu de Catalunya comporta el desbancament d'altres espectacles com ara el teatre. Això va portar les primeres crítiques en contra de l'exhibició de pel·lícules. A aquestes crítiques, s'hi va afegir més tard l'oposició de l'Església i del Govern. Producte de tot això el 19 d'octubre de 1913, per real ordre, s'implantà la «Prèvia Censura Cinematogràfica».

Entre els anys 1915 i 1920, la Cooperativa L'Agrícola va comprar una altra màquina de projecció, possiblement per substituir l'antiga «Pathé». Es comprà una «Bower». Aquest aparell era de fabricació alemanya, i encara de cinema mut.

El cinema còmic també va tenir un desenvolupament important en els inicis cinematogràfics i posteriorment d'acompanyament de llarg-metratges. L'esclat de la I Guerra Mundial va fer aparèixer el cine-

ma còmic americà, amb l'aparició de personatges tan carismàtics com Charles Chaplin «Charlot», Buster Keaton o més tard Stan Laurel i Oliver Hardy.

Vers l'any 1930, la cinematografia va evolucionar cap a un dels més grans avenços: el «cinema sonor». Durant el període de la Segona República fa la seva aparició el cinema sonor, tot i que anteriorment ja havien experimentat en aquest camp cineastes catalans com Fructuós Gelabert i altres. La industrialització d'aquest nou cinema té com a principal seu: Barcelona. Això tant en la producció com en la distribució i l'exhibició.

Fins a l'any 1936, la Cooperativa no va comprar la nova màquina de projecció sonora. La compra de la primera màquina sonora serà de fabricació espanyola: una «Ossa» que costarà onze mil pessetes. En comprar-la, van tornar l'antiga projectora de cinema mut. La instal·lació de la nova projectora en el local la va fer Ignasi Prat.²⁰

Amb l'esclat de la Guerra Civil les activitats cineastes van deixar de funcionar en el local social, que en aquests anys va rebre el nom d'Ateneu Republicà. Finida la guerra, el local de la Societat, destinat a Cafè i Sala d'Espectacles, és ocupat per «Auxilio Social». Aquesta incautació dels béns immobles es va allargar fins al final dels anys 40, en què s'obriren de nou les portes del cinema.

En l'exhibició de pel·lícules dins els locals públics, s'estableix una nova censura i classificació. Així trobem l'ordre del 17 de maig de 1941 del Ministeri de Governació i, més tard, la del 29 d'octubre de 1949 del «Ministerio de Educación Nacional», en les quals es prohibia l'assistència dels menors i s'obligava les empreses d'espectacles a fer constar la qualificació de la pel·lícula segons la «Junta superior de Orientación Cinematográfica».²¹ El BOE núm. 253²² de l'11 d'agost de 1953 establí «la obligatoriedad de proyectar en los cinematógrafos películas nacionales un día como mínimo por cada seis días que se exhibían de película extranjera».

L'obligatorietat de passar el do-

cumental «NO-DO», una altra de les peculiaritats vigents de l'estat franquista, va arribar fins als anys 80 on encara es passaven en el local social. D'aquests noticiaris, en trobem alguns informes locals de l'Ajuntament (dels anys 1952 o 1953) avisant la Societat dels efectes de no haver passat la representació del «NO-DO». En una ocasió, fins i tot l'alcaldia local multà l'entitat per la no exhibició del «NO-DO».

Les cintes de les pel·lícules anaven acompanyades de la «Hoja de Censura», que actualment seria el «Permís d'exhibició». En aquest full, hi constaven els trossos censurables que s'havien tallat.

DADES CRONOLÒGIQUES 1893-1950

1893. Un grup d'uns vint amics fruitosencs funda la societat «Cooperativa L'Agrícola». Es constitueix la primera Junta Directiva.

1894. S'aproven legalment els primers estatuts de la Societat.

1897. Venda perpètua atorgada per Valentín Brucart a la Societat Cooperativa L'Agrícola per a la compra d'un edifici conegut com la «Sala».

1905. Es proposa construir un local per al «Gremio de Agricultores».

1910. S'inicia la remodelació i ampliació del «Salón de Baile» i el «Café», totes les obres per un cost de 3.000 ptes.

Alguns membres de la Societat

acudeixen a l'Assemblea celebrada a Sant Sadurní d'Anoia, on hi ha Alfons XIII.²³

1912. Es compra «1/4 pluma de agua», per al consum de la Societat.

1915. S'estudia que la Societat pugui fabricar gasoses i sifons.

1916. Entra per primera vegada a la Junta una dona, Teresa Verneda.²⁴

1923. Es fa un nou estendard de les Caramelles.²⁵

1928. Visita Sant Fruitós de Bages el capità general Barrera.²⁶

1930. Es fa estampar el segell de l'entitat com a representació seva.²⁷

1931. Amb l'entrada de la República, primera acta en català.

1935. El 29 de novembre els estatuts, degudament diligenciats amb el Govern de la Generalitat, són registrats amb el número 689.

1936. Compra de la primera màquina de cinema sonor.

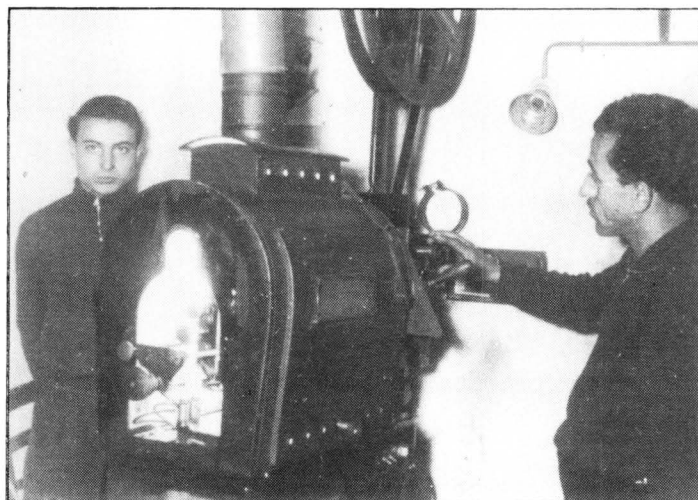
1937. El local social rep el nom d'«Ateneu Republicà». Es fusiona la Cooperativa amb el Sindicat Agrícola.

1945. Es reben els estatuts de la nova llei vigent de la Cooperació del 2 de gener de 1942, queda la Societat constituïda definitivament, normalitzant-se la seva vida jurídica.

1948. S'inicia l'activitat cineasta en el local social.

NOTES

- 1- «Libro de acuerdos de la Sociedad Cooperativa la Agrícola de San Fructuoso de Bages.» Josep Albert Planes i Ball a *Història de les comarques de Catalunya. El Bages* (Volum



Primera
màquina de
cinema sonor.
(Foto: Sr. Pintó).

II) Ed. Parcir p. 361 fa menció que «*Els pagesos de Sant Fruitós fundaren a principis del segle XX la 'Cooperativa Agrícola de San Isidro'. La fundació, com ho testifiquen diversos documents, és anterior al segle XX. Com la denominació de 'San Isidro', no hi figura tampoc oficialment.*»

- 2- «Reglamento de la Cooperativa La Agrícola.» (Estatuts Generals).
- 3- Estatuts Generals.
- 4- Llibre d'Actes.
- 5- Article 3r dels Estatuts Generals.
- 6- Doc. 336.2.1. Lligall Assemblea 1910. Arxiu Municipal Sant Sadurn d'Anoia.
- 7- Doc. 336.12.46. Lligall Assemblea 1910. AMSSA. L'any 1904 Leonci Soler i March havia presidit la Federació Agrícola Catalana Balear. Posteriorment va passar a defensar els interessos del camp català com a membre del «Consejo Superior de Agricultura».
- 8- Doc. 336.12.19. Lligall Assemblea 1910. AMSSA.
- 9- Doc. 336.12.18. Lligall Assemblea 1910. AMSSA.
- 10- Doc. 336.4.39. Lligall Assemblea 1910. AMSSA.
- 11- Acta del 26 de desembre de 1937.
- 12- Acta de 21 de gener de 1939.
- 13- Veure a la Bibliografia l'obra Legalitat Cooperativa.
- 14- Carta de la «Delegación Local de la CNS». Febrer de 1940.
- 15- Carta de l'Ajuntament de Sant Fruitós, 15 d'octubre de 1939.
- 16- Document de la Societat, amb data del 15 d'octubre de 1938.
- 17- Circular de la «Delegación Nacional de Sindicatos de F.E.T. y de las J.O.N.S.». «Operaciones que han de realizar las tiendas, econo-

matos, cooperativas y establecimientos colectivos con motivo de la implantación de la 'Cartilla individual de racionamiento', de conformidad con lo dispuesto en las instrucciones de la comisaría general de abastecimientos y transportes del 15 de abril de 1943.»

- 18- L'adquisició d'aquest edifici no es farà fins al 1893.
- 19- Segons Ignasi Prat aquest primer aparell seria de procedència francesa.
- 20- Ignasi Prat va fer la instal·lació del primer equip sonor de cinema l'any 1936. També va treballar durant alguns anys a la casa «Ossa», que es dedicava a la fabricació d'aparells cinematogràfics a Barcelona.
- 21- Circular del «Gobierno Civil» tramesa per a l'Ajuntament de Sant Fruitós, a 10 de març de 1953.
- 22- Comunicat 716 del «Delegado Provincial del Ministerio de Información y Turismo».
- 23- La font oral que ens va fer saber l'assistència d'alguns membres de la Societat a l'Assemblea de Sant Sadurn va dir que havia estat presidida per Alfons XIII. És probable que el rei hagués assistit a l'Assemblea, tot i no haver trobat cap document que faci referència a la seva presència a l'acte.
- 24- Teresa Verneda va entrar com a cobradora (no sense discussions per part de la Junta) a la Societat. El seu càrrec devia ésser temporal.
- 25- Es conserva a la Societat un estendard de les Caramelles on hi ha brodada la data 1923. Sabem d'antuvi que les Caramelles s'havien cantat amb anterioritat a aquesta data.
- 26- El motiu de la visita del capità general Barrera a la nostra població (va ésser present en el local de la Cooperativa) durant la Dictadura podria haver estat polític. Tot i no tenir cap mena de referència ni documentació (premsa comarcal) que ens aclareixi aquesta estada a Sant Fruitós.
- 27- «... que en el dia uno de septiembre eran sabedores y estaban conformes de que estam-

para el sello de la entidad como representación de dicha entidad a la instancia que las entidades económicas de este pueblo mandaron al Excm. Señor Gobernador de esta Provincia». Acta 8 de setembre de 1930.

BIBLIOGRAFIA

- *La Posibilidad del Desarrollo de las Cooperativas de Consumo en Barcelona*. José María Ciurana Fernández. Sección de Sociología del Centro de Estudios Económicos, jurídicos y sociales del Consejo Superior de Investigaciones científicas de Barcelona. 1961.
- *Antología Cooperativista de Joan Ventura i Roig*, a cura de Jacint Dunyó i Clarà. Fundació Roca Galés, 1980
- *Legalitat Cooperativa d'abans, d'avui i del futur*. Conferències pronunciades per Albert Pérez Baró, a la Seu de la Fundació Roca Galés al maig de 1979. Fundació Roca Galés.
- *Butlletí de la Cooperativa «La Moral» en el seu 75 aniversari*. 1979.
- *Itinerari històric de la Cooperativa de Consum «L'Andreuca»*. Josep Castaño. Fundació Roca Galés 1979.
- *Cooperación de Consumo: Nuevas Estructuras*. II Seminario Nacional de Barcelona.
- Memòria 1936-1937 de la Federació de Cooperatives de Catalunya.
- *Memòria de la Federación de Cooperativas de España. Convocatoria y orden del día del IV Congreso de dicha Federación, que se celebrará en Madrid los días 10, 11, 12, 13 y 14 de octubre de 1934*.
- «El Dia. Diari d'Esquerra Republicana». Dimecres 7 de maig de 1930.
- «El Cinema Català primitiu.» Miquel Porter Moix. Avenç núm. 11
- «El Cinema d'animació.» Jordi Artigas i Candela. Avenç núm. 54.
- *Història del Cinema a Catalunya. L'època del cinema mut, 1896-1931*. Palmira González López.
- *Els anys daurats del cinema clàssic a Barcelona*. Palmira González López. Edicions 62. 1987.
- Documentació de la Societat:
- Llibres d'acords de la Societat (1893-1913 i 1917-1939).
- Llibres d'actes (1913-1916) i (1940-1991).
- Llibre d'inventaris i balanços 1898.
- Diari de Socis i Comptes del Capital (1936-1947).
- Correspondència dels anys 1936-1960.

Jaume Plans i Maestra

Estudiós



Equip de futbol de la Societat. (Foto: Societat Cooperativa).